

Наукові засади розвитку банківської системи регіону

Розглянуто проблеми функціонування та розвитку банківської системи регіону в контексті сучасних ризиків та викликів. Визначено сутність та структуру банківської системи мезорівня, що дозволило сформулювати наукові засади його розвитку. Окреслено напрямки взаємодії банківського сектора регіону з іншими секторами його економіки. Зважаючи на роль і місце банківського сектора регіону в його соціально-економічній системі, з'ясовано детермінанти, які визначають потребу його ефективного функціонування та розвитку.

Ключові слова: банківський сектор, регіон, структура, наукові засади.

Постановка проблеми. Невіддільною складовою економічної системи кожного регіону є її банківський сектор, який виконує функцію носія й організатора грошово-кредитних відносин в регіоні. Нині банківська система регіонів України не відповідає вимогам ефективного проведення реформ за найважливішими напрямками. Це підтверджується наступними обставинами:

- обсяг наданих кредитів банківської системи не відповідає потребам реального сектора економіки регіонів, тобто вона не виконує своєї головної функції – кредитора економіки;
- за міжнародними стандартами рівні розвитку банківської системи регіонів України є дуже низькими. Вони значно поступаються зарубіжним за розміром капіталу, величиною акумульованих активів, масштабами застосування сучасних банківських технологій тощо;
- концентрація банківських установ і капіталу в центрах підприємницької активності і рентних регіонах породжує внутрішню диференціацію регіональних банківських систем, що стримує розвиток економіки країни;
- відсутність великих банків перешкоджає перетоку капіталу до виробничих регіонів, скорочуючи джерела поповнення регіонів фінансовими ресурсами.

За таких умов структурна перебудова банківського сектора регіону, спрямована на формування в регіонах відповідної його потребам фінансово-кредитної інфраструктури, є одним із найважливіших аргументів на користь актуальності системно-структурного дослідження банківського сектора регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед науковців, що зробили внесок в обґрунтування особливостей організації регіональних банківських

систем, визначення напрямів їх розвитку треба назвати: І. Г. Брітченка, О. В. Горалько, М. А. Козоріз, О. І. Копилюк, М. П. Могильницьку, Н. С. Різник, І. З. Сторонянську, О. Г. Чубарь. Утім, попри вагомі результати наукових розробок цих авторів, низка теоретичних, методологічних, методичних питань щодо забезпечення розвитку банківської системи на мезорівні потребують подальшого розвитку.

Метою статті є розвиток наукових засад функціонування банківської системи регіону в контексті сучасних ризиків та викликів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до системного підходу банківський сектор регіону можна трактувати одночасно як підсистему банківського сектора України та підсистему соціально-економічної системи регіону. Це означає, що банківський сектор регіону перебуває під впливом зазначених систем вищого порядку і водночас впливає на них.

Складовими банківського сектора регіону є: територіальне управління НБУ; регіональні банки; філії, відділення, представництва місцевих банків; філії, відділення, представництва інорегіональних та іноземних банків; банківські об'єднання, асоціації, які зареєстровані і діють на території регіону; банківська інфраструктура [1, с. 31].

Усі структурні елементи банківського сектора регіону мають свої завдання і функції. Діяльність територіальних управлінь Національного банку України регулюється «Положенням про філії (територіальні управління) Національного банку України» [2], у якому визначено його головні завдання. Територіальним управлінням Національного банку України належать функції у сфері: грошово-кредитного регулювання; організації готівково-грошового обігу; валютного регулювання і валютного контролю; банківського нагляду; організації розрахунків тощо. Тобто цей підрозділ Національного банку України виступає регулятором і координатором діяльності банківської системи на регіональному рівні [1, с. 31].

Міжбанківські об'єднання утворюються банками чи за участю банків й інших фінансових небанківських установ для концентрації капіталів банків, підвищення їх загальної ліквідності і платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їхньою діяльністю. Окрім зазначеного, для забезпечення захисту своїх членів, налагодження зв'язків, підвищення якості наукового й інформаційного супроводу банківської діяльності банківські установи мають право формувати неприбуткові спілки чи асоціації. Нині в регіонах України діють Дніпропетровський, Кримський, Одеський, Харківський, Донецький банківські союзи, Асоціація банків Львівщини та Івано-Франківська асоціація банківського бізнесу.

Вагомою структурною складовою банківського сектора регіону є регіональні банки. Поряд з цим, переважна частка у структурі банківської інфраструктури регіону належить структурним підрозділам (філіям та представництвам) банків з інших регіонів та іноземних банків. Від розвитку їх мережі часто залежить рівень забезпечення доступу населення та суб'єктів господарювання регіону до банківських послуг, можливості їх вибору і розвитку конкуренції в банківському секторі регіону.

Системний характер функціонування банківського сектора регіону забезпечується взаємодією та співпрацею окремих елементів регіональної банківської інфраструктури між собою (через надання міжбанківських кредитів, відкриваючи коррахунки в інших банках, встановлюючи партнерські відносини тощо) та з суб'єктами інших секторів економічної системи регіону (через проведення міжбанківських розрахунків, депозитні і кредитні банківські послуги, співпрацю з органами місцевої влади тощо).

На основі проведеного дослідження визначимо місце банківського сектора регіону у структурі регіональної соціально-економічної системи та національної загалом (рис. 1). Розглядаючи взаємодію банківського сектора регіону з іншими секторами його економіки, звернемось до монографічного дослідження О. Дзюблюка і О. Малахової. Сутність функціональної взаємодії між банківським та іншими секторами науковці пояснюють сукупністю економічних взаємозв'язків, що виникають між комерційними банками та суб'єктами економічної діяльності у процесі перерозподілу грошових коштів; результатом їх реалізації вважають забезпечення неперервності суспільного відтворення [3, с. 63].

Реальний та банківський сектори пов'язані між собою системою кредитування та заощадження грошових ресурсів. Суб'єкти господарювання і домогосподарства із надлишками грошових ресурсів формують кредитну базу банків, яка, відповідно, виступає джерелом забезпечення суб'єктів реального сектора, що відчують гостру потребу в ресурсах [4, с. 182].

Як зазначає О. Реверчук, у банківському секторі формується сукупність різних видів зв'язків між його структурними елементами [5]. Щодо банківського сектора регіону, то таку сукупність зв'язків між елементами його інфраструктури можна розділити на:

- зв'язки взаємодії (координації) (серед них – зв'язки властивостей і зв'язки об'єктів, а також конфліктні зв'язки);
- зв'язки перетворення, за яких одні банківські установи перетворюються на інші (зміна спеціалізації, форми власності чи організаційно-правової форми банківських структур);

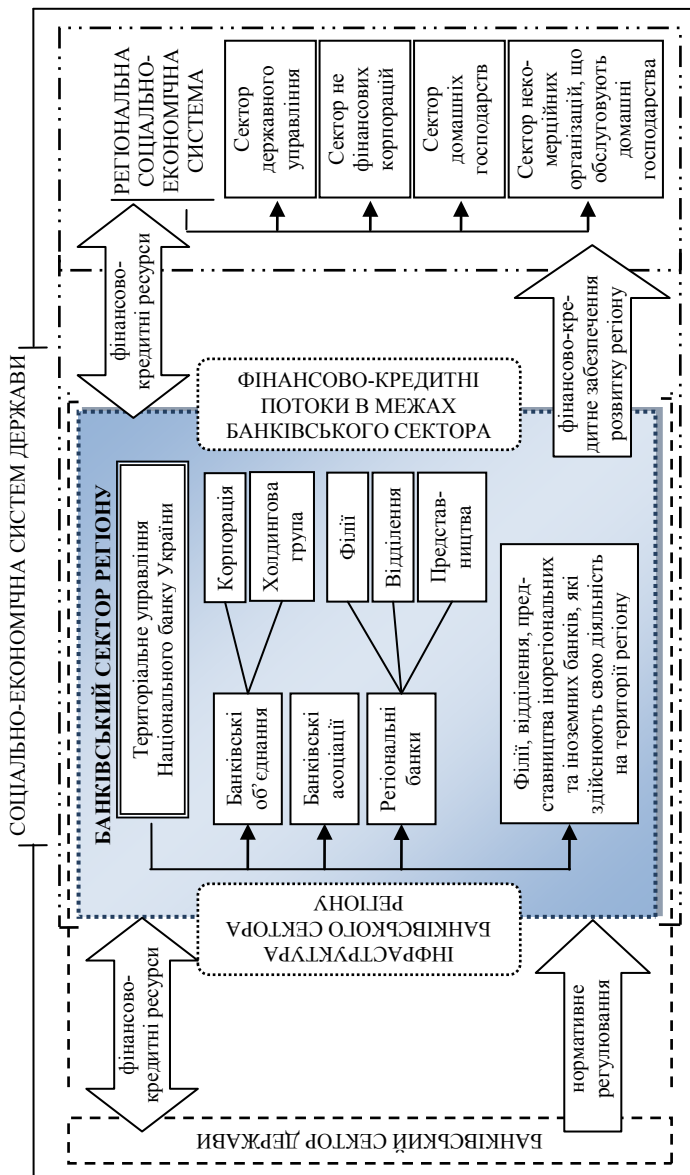

Рис. 1. Банківський сектор регіону у структурі регіональної й національної соціально-економічної системи

- генетичні зв'язки, коли яких одна банківська установа слугує основою виникнення іншої;
- функціональні зв'язки, які забезпечують функціонування того чи іншого об'єкта банківського сектора регіону як єдиного цілого;
- синергетичні зв'язки – спільно функціонуючи, елементи банківського сектора регіону забезпечують більший загальний ефект, ніж сума ефектів, що досягається в разі незалежного функціонування окремих банківських інститутів
- структурні зв'язки, які об'єднують різні ланки банківського сектора регіону в одну структуру.

Зважаючи на роль і місце банківського сектора регіону в його соціально-економічній системі, з'ясуємо детермінанти, які визначають потребу його ефективного функціонування та розвитку. З одного боку, це необхідність здійснення суспільного нагляду і державного регулювання банківської діяльності в регіоні, узгодження інтересів окремих банків з державними, а також суспільними потребами – досягнення надійності функціонування комерційних банків, забезпечення прозорості банківської діяльності. Цього можна досягти, забезпечивши ефективне функціонування банківського сектора регіону в національній банківській системі загалом.

З іншого боку, банківській сектор регіону покликаний виконувати функцію забезпечення ефективного функціонування грошово-кредитного ринку в регіоні, зокрема збалансування попиту і пропозиції фінансово-кредитних ресурсів у регіоні, фінансово-кредитного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону загалом. Ці функції успішно можуть реалізовуватись лише за умови інтегрованості банківського сектора регіону в його економічну систему та налагодження взаємодії з іншими секторами регіональної економіки.

Отже, ефективність функціонування банківської системи регіону безпосередньо залежить від таких зовнішніх чинників, як розвиток банківської системи країни загалом та соціально-економічний розвиток регіону.

Зважаючи на вищевикладене та з огляду на потребу модернізації банківського сектора регіону й економіки загалом в напрямку досягнення економічної безпеки та здатності протистояти сучасним викликам, які спричинені проблемами фінансово-економічної нестабільності світогосподарської системи, визначимо особливості банківського сектора регіону в сучасних умовах та сукупність принципів його функціонування і розвитку (рис. 2).

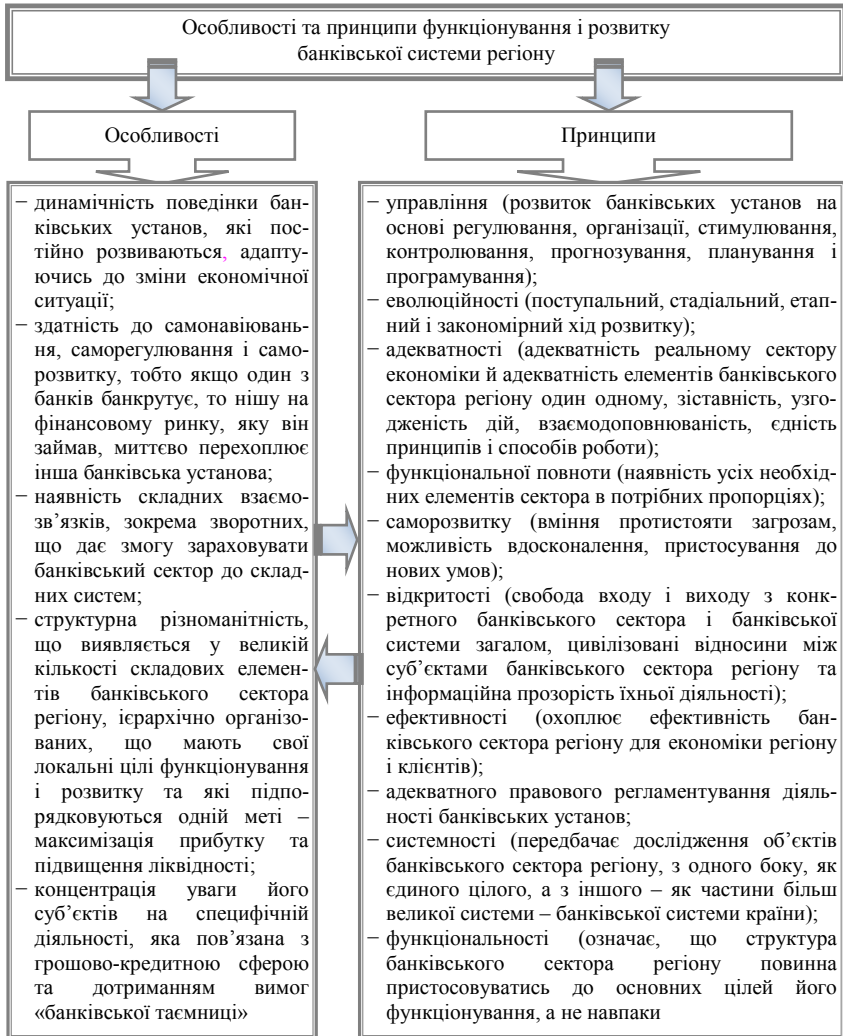

Рис. 2. Особливості та принципи функціонування і розвитку банківської системи регіону

Розроблено автором на основі опрацювання [7, с. 6; 5, с. 202].

Потрібно зазначити, що в сучасній економічній науці існує низка підходів до визначення впливу банківського сектора на економічний розвиток регіонів. Один з них полягає в тому, що діяльність фінансово-кредитних інституцій не впливає істотно на довгострокові темпи економічного зростання. Так вважали Р. Лукас [6] та Р. Солоу – представники неокласичної теорії економічного росту. Іншої думки дотримується Дж. Робінсон, який стверджує, що банки ефективно впливають на економічний розвиток переважно у високорозвинених регіонах, де функціонують успішні великі підприємства. Третій підхід (що його сформував Й. Шумпетер) полягає в тому, що кредитна активність фінансово-кредитних інституцій стимулює економічний розвиток регіонів.

Серед великої кількості теорій економічного зростання банківський сектор представлений не у всіх. Так, у неокласичних моделях екзогенного розвитку роль банківської системи, по суті, ігнорується, оскільки норма заощаджень, на яку безпосередньо впливають комерційні банки, не є, відповідно до зазначеного підходу, довгостроковим джерелом економічного зростання. Поряд із цим, низка емпіричних досліджень виявила, що простежується пряма залежність між рівнем заощаджень населення й економічним розвитком регіону у довгостроковій перспективі [8; 9]. Вони показали, що початковий рівень фінансового розвитку є вагомим чинником передбачення темпів росту за наступні 10-30 років, а це означає, що фінансовий розвиток не є лише наслідком розвитку економічного. Тому в умовах ринкової економіки дослідники ролі банківського сектора в регіональному розвитку опираються на теорії ендегенного розвитку і підприємницької теорії.

Одна з найважливіших серед останніх є теорія Й. Шумпетера, згідно з якою банківський сектор відіграє важливу роль в економічному розвитку регіону, оскільки забезпечує: 1) кредитування ефективних інноваційних проєктів та стимулювання інноваційного розвитку, 2) більш раціональне на комерційній основі акумулювання заощаджень серед найперспективніших агентів регіональної економіки.

У теоріях ендегенного розвитку основною відмінністю є відсутність тенденції до зменшення віддачі від капіталу, а отже, заощадження поряд з інноваціями є важливим чинником довгострокового економічного зростання.

Важливий вплив банківського сектора та його інтерференції на економічне зростання засвідчують і результати досліджень, які здійснив У. Тіссен. У моделях П. Мауро, Р. Артє – Б. Явановіч доведено, що розвиток банківського сектора характеризується двояким впливом. Комбінація

динаміки ризиків за участю банківського сектора, яку докладно проаналізовано у працях М. Летендре і Дж. Смітта, не дає однозначної відповіді на запитання, позитивно чи негативно впливає банківський сектор на рівень заощаджень, інвестицій та економічне зростання. Дослідження Ферейра де Сільва Дж. Дали змогу виявити наявність статистично значущої негативної залежності між розвитком банківської системи і виробництва, проте не дали відповіді на запитання, що більшою мірою визначає таку залежність – банки чи фондовий ринок [10].

Окрім неоднозначного тлумачення зв'язку між економічним зростанням і якістю функцій, які виконує банківський сектор, у межах наявних економічних теорій немає єдиної думки щодо пріоритетних інструментів впливу банківського сектора на розвиток економіки і нівелювання кризових явищ. Однак усі науковці сходяться на думці, що банки можуть позитивно впливати на економічний розвиток через підвищення якості фінансового посередництва, ефективності використання акумульованого капіталу та підвищення норми заощаджень.

Зазначене вище дає підстави стверджувати про необхідність на сучасному етапі налагодити тісний взаємозв'язок банківського сектора з іншими секторами економіки регіону, розвитку інфраструктури регіональної банківської системи, заснованої на принципах корпоративного управління і сучасних технологіях банківського бізнесу, яка потрібна для ефективного функціонування ринкового механізму. Це передбачає зміцнення і розвиток банківського сектора в кожному регіоні України, капіталізацію банків, безперебійне здійснення розрахунків, розширення спектра фінансових послуг і кредитування виробництва, розробку нових банківських продуктів тощо.

Список використаних джерел

1. Стойка В. С. Функціонування та розвиток регіональної банківської системи: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / В. С. Стойка. – Ужгород : УжНУ, 2011. – 194 с.
2. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про філії (територіальні управління) Національного банку України» від 22 грудня 2000 р. №495, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26 січня 2001 р. за № 81/5272 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
3. Дзюблук О. В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки : [монографія] / О.В. Дзюблук, О. Л. Малахова. – Тернопіль : Вектор, 2008. – 324 с.
4. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції [Електронний ресурс] / А. Ю. Семенов // *Фінанси,*

- учет, банки. – 2010. – Вып. 16. – С. 181-188. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fub/2010_16/20.pdf
5. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні / О. Реверчук // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вып. 19. – С. 420-424.
 6. Lucas R. On the Mechanics of Economic Development / R. Lucas // Journal of Monetary Economics. – 1988. – №22. – P. 3-42.
 7. Тавасиев А. М. Современное состояние банковского комплекса России и его участие в общем экономическом процессе / А. М. Тавасиев // Банковские услуги. – 2003. – №3. – С. 4-9.
 8. Lambsdorff J. G. The institutional economics of corruption and reform: theory, evidence and policy / Johann Graff Lambsdorff. – Cambridge University Press, 2008. – 286 p.
 9. Mankiw G., Romer D., Weil D. A contribution to the empirics of economic // The Quarterly Journal of Economics. – 1992. – № 107 (2). – P. 407-437.
 10. Панасенко А. А. Банковский сектор как фактор экономического роста и сглаживания финансовых колебаний в условиях кризиса [Электронный ресурс] / А. А. Панасенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – 2011. – №2(11). – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Fkd/2011_2/part1/3.pdf

Marchenko-Sedilo V. M. Scientific basis of development of the banking system of the region.

In the paper the problems of functioning and development of the banking system of the region in the context of current risks and challenges are considered. The essence and structure of the banking system of meso level are defined, that allowing to formulate scientific basis for its development. Directions interaction region of the banking sector to other sectors of its economy are shown. In view of the role and place of the banking sector in the region of the socio-economic system, determinants that determine the need for its effective functioning and development are found.

Keywords: banking sector, region, structure, scientific principles.

Марченко-Седило В.М. Научные основы развития банковской системы региона.

Рассмотрены проблемы функционирования и развития банковской системы региона в контексте современных рисков и вызовов. Определены сущность и структура банковской системы мезоуровня, что позволило сформулировать научные основы его развития. Определены направления взаимодействия банковского сектора региона с другими секторами его экономики. Учитывая роль и место банковского сектора региона в его социально-экономической системе, выяснены детерминанты, которые определяют потребность его эффективного функционирования и развития.

Ключевые слова: банковский сектор, регион, структура, научные основы.